

ORGANIZATOR

Stowarzyszenie Pamięć i Dialog

ul. Rataja 14, 59-220 Legnica
e-mail: pamiec-dialog@wp.pl
www.pamiec-dialog.pl

WSPÓŁORGANIZATORZY

wydawnictwo
edyTOR

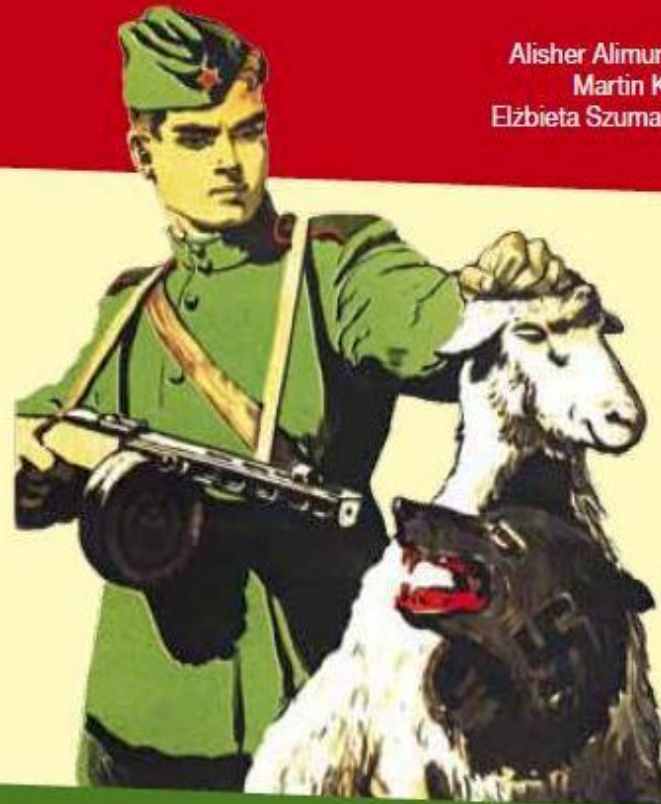

PATRONAT MEDIALNY

EINLADUNG
ZAPROSZENIE
ПРИГЛАШЕНИЕ

Alisher Alimurzaev
Martin König
Elżbieta Szumańska

ERZWUNGENE NACHBARSCHAFT • WYMUSZENI SĄSIEDZI • ВИНУЖДЕННОЕ СОСЕДСТВО

ERZWUNGENE NACHBARSCHAFT

DIE BEVÖLKERUNG IN LEGNICA 1945–1962

WYMUSZENI SĄSIEDZI

LUDNOŚĆ LEGNICY W LATACH 1945–1962

ВИНУЖДЕННОЕ СОСЕДСТВО

НАСЕЛЕНИЕ ГОРОДА ЛЕГНИЦА В ПЕРИОД С 1945 ПО 1962 ГГ.

GESCHICHTSWERKSTATT
EUROPA

Zespół projektowy

Legnica

- Nowe granice państwowe
- Nowy system & ideologia
- Nowi mieszkańcy
- Obecność wojsk radzieckich

Jak wytłumaczyć ten
nowy porządek?

Pytania projektowe

- Jaki wpływ miały oficjalne zarządzenia dotyczące koegzystencji mieszkańców miasta na interpretację najnowszej historii?
- W jaki sposób państwowa propaganda wpłynęła na wzajemne postrzeganie się różnych narodowości?
- Jak Rosjanie legitymizowali swoją obecność w mieście?
- Jaki był stosunek do pozostałej tam ludności niemieckiej?
- Jak polska i radziecka propaganda zareagowała na protesty z 1956 r.?

Budowa publikacji

- Historia legnickich Niemców
- Propaganda historyczna w regionie
- Dzieje pomników i muzea radzieckiej Legnicy
- Gazeta jako środek propagandowy
- „Zbiory Legnickie” w Wuppertalu

Martin König

„Liegnitz/Legnica i jej Niemcy od roku 1945”

Cele i struktura

Jak oswajano miasto od 1945 roku?

Jakie miało to konsekwencje dla jego pierwotnych mieszkańców?

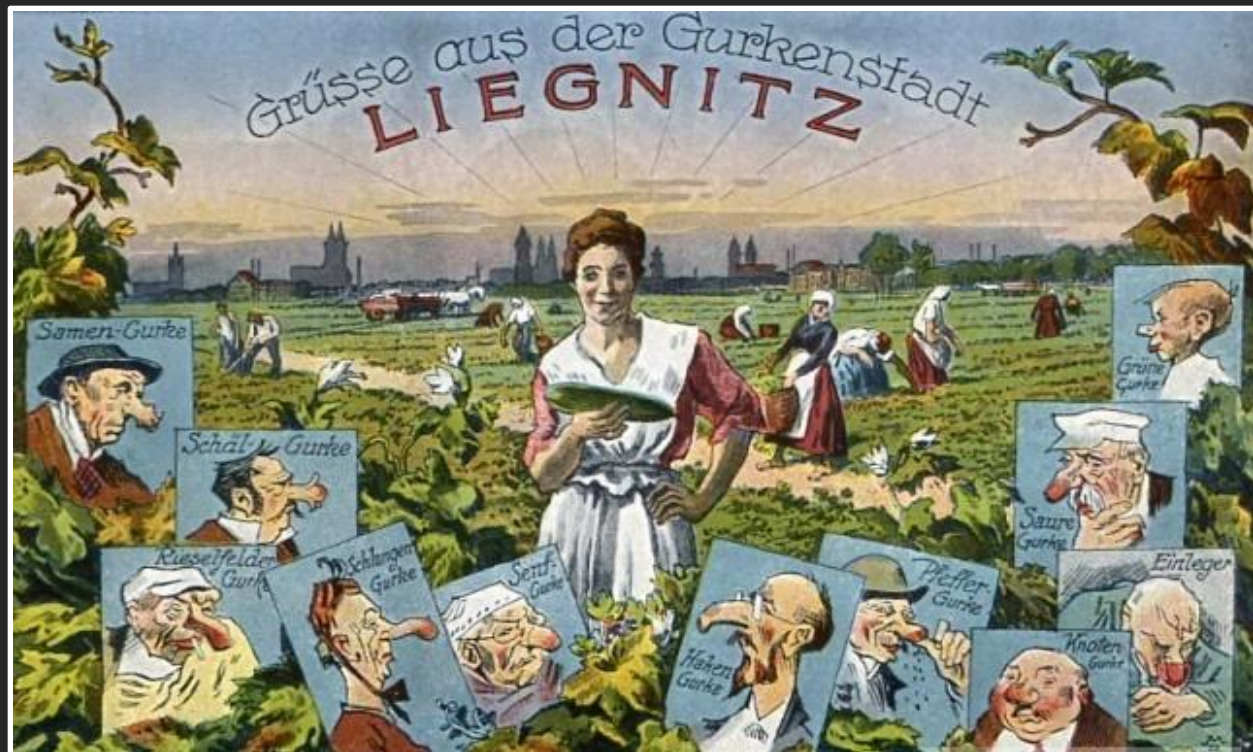
3 fazy:

- 1) Czas przed i podczas II wojny światowej
- 2) Radziecka okupacja od lutego 1945
- 3) Czas po konferencji poczdamskiej (sierpień 1945)
  - Osiedlanie się Polaków
  - 3 większe oficjalne fale wyjazdów:
    1. fala 1946/47
    2. fala 1950/51
    3. fala 1956/57

Czas przed i podczas II wojny światowej

- Siedziba producenta fortepianów, firmy Seiler, założonej w 1849 r.
- Liegnitz znane była w Rzeszy jako „Gurkenstadt“ (ogórkowe miasto)

Czas przed i podczas II wojny światowej

30 kwietnia 1939: 77.532 mieszkańców

1944/45: ok. 90.000 mieszkańców

- Przybycie uciekinierów ze wschodu
- Częściowe przeniesienie przemysłu do Liegnitz

9 lutego 1945 r.: ok. 25.000 mieszkańców

- Liegnitz zostaje zajęta przez Armię Czerwoną
- Wraz z wyzwoleniem Warszawy (17 stycznia 1945 r.) stało się jasne, że nic nie powstrzyma marszu Armii Czerwonej – rozpoczęto ewakuację ludności

Radziecka okupacja od lutego 1945 r.

- Miasto, bez większych walk i zniszczeń, przeszło w ręce Rosjan
- Życie niemieckich mieszkańców uległo radykalnej zmianie:
  - Woda i elektryczność zostały odcięte
  - Codzienna walka o przeżycie
  - Miasto „oczyszczono” z byłych członków NSDAP
  - Budynki publiczne przekształcono w lazarety Armii Czerwonej
  - Szczególne prawa otrzymali nieliczni Niemcy pracujący dla Rosjan

Radziecka okupacja od lutego 1945 r.

W maju 1945 r. utworzono polską administrację:

- Polacy osiedlali się po wschodniej stronie Kaczawy
- Niepewność zarówno Niemców jak i Polaków odnośnie przyszłości Śląska

Maj/czerwiec 1945 r.:

- „Dziki wypędzenia“ inicjowane przez polską milicję
- Oszczędzono jedynie mieszkańców fabryk (ok. 5.000 osób), ostatecznie Rosjanie zawrócili ok. 10.000 Niemców

Konferencja poczdamska

Ze wszystkich stron pokładano w niej wielkie nadzieje

- Odra i Nysa Łużycka stały się rzekami granicznymi
- Niemcy przestali być pełnoprawnymi mieszkańcami miasta i uzyskali status mniejszości o ograniczonych prawach

Po konferencji poczdamskiej

- Starania Niemców o utworzenie własnej administracji i szkoły nie zostały przez Polaków uwzględnione
- Rosjanie biorą Niemców „w ochronę”
- Od sierpnia 1945 r. – „normalizacja” miejskiego życia

Nowa miejska codzienność

Niemieckie szyldy w muzeum miedzi

Otworzono pierwsze polskie sklepy (fotografie z Muzeum Miedzi)

Po konferencji poczdamskiej

1 lipca 1946:

- Pierwsza oficjalna ewakuacja niemieckiej ludności

Od 1948:

- Polacy zdają sobie sprawę ze znaczenia Niemców (pozostali rzemieślnicy i pracownicy mogą tworzyć związki zawodowe, częściowe przywrócenie Niemcom życia kulturalnego)

1950:

- Układ zgorzelecki, wielu Niemców dobrowolnie opuszcza ojczystą ziemię
- Pogorszenie warunków pracy
- Wyjazdy w ramach łączenia rodzin

1956/57:

- Ostatnia większa fala wyjazdów

Podsumowanie

Cele realizowane przez nową władzę komunistyczną w kontekście polityki ludnościowej wobec Niemców:

- Wykorzystanie istniejącej siły roboczej
- Przekonanie Niemców do nowego systemu poprzez przyznanie im praw mniejszości w celu zapobieżenia masowym wyjazdom (cel krótkoterminowy)
- Legitymacja obecności ludności polskiej „w byłym kraju Piastów”
- Wzmocnienie mitu zwycięzcy i pokonanego
- Stworzenie państwa etnicznie homogenicznego Polskiej Republiki Ludowej, gdzie inne narodowości powinny przyjąć polskie obywatelstwo (cel długoterminowy)

Elżbieta Szumańska

„Propaganda historyczna w Legnicy w relacjach świadków i na przykładzie gazety „Pionier”

- Zdobywanie Liegnitz
- Prezentacja wydarzeń historycznych
- Kwestia zachodniej granicy
- Kwestia Niemców
- Wizerunek Rosjan

Zdobywanie Liegnitz

F. Usypienko, 1945 r
„Oswobodzenie“

Zdobywanie Liegnitz

Kadry z filmu: „Legnica 1945 r.”

<http://www.youtube.com/watch?v=KQSI2RbKxcQ>

PRONIEWA

Dziennik Dolno-Slaski

Rok I Lignica, wtorek dnia 28 Sierpnia 1945 r. Nr. 2

Polska zdobyła te ziemie na zawsze

Obrady I-go Zjazdu Przemysłowego Ziem Odzyskanych we Wrocławiu

Minister Informacji i Propagandy ob. Małuszczyński powitał I Zjazd Przemysłowy na Ziemiach Odzyskanych przemówieniem, które głęboko zaryło się w pamięci wszystkim uczestnikom:

„Najważnym zadaniem, które tu powinno być poruszone, to sprawa, że Polska zdobyła te ziemie na zawsze oraz podjęzione powinny być kroki, które ziemiach zachodnich w nowych granicach Polski. Sądzę i wierzę — powiedział minister Małuszczyński — że będzie związane tu te, co Polska traci, zwracając Związkowi Radzieckiemu wschodnie ziemie, a co zyskała przez powrót do Polski przastarek ziem polskich na zachodzie. Trzeba podkreślić, że nasze straty gospodarcze zostały po tryzłotce wynagrodzone i że gospodarka narodowa polska przekształca się powoli w całość, przetrzymując ten charakter, który przetrzymać musi zachować. Maszynie sobie żądać napraw, że majątek narodowy, który oddany do repabliki radzieckiej, posiada wartość około 1 i pół miliarda dolarów, zaś majątek narodowy na ziemiach zachodnich — 9 i pół miliarda dolarów, czyli jest trzykrotnie większy. Musimy także podkreślić, że te wielkie bogactwa ziemi zachodniej uzyskaliśmy dzięki pomysłom dla nas uświadomionym na konferencji w Poczdamie i Moskwie, i że te wielkie zdobycze dla Polski wynikają z szybko zerwanego związku ZSRR do Rzeczypospolitej Polskiej. Polacy muszą wiedzieć, że nowa granice i gospodarka zachodniej ZSRR, który popiera nasz dezynwoltę — notalnie granic — a Odrze i Niszę. Trzeba, aby cały naród wiedział o tym i aby zebranie dzisiejsze odebrało się, głosząc ochotą, tak głosząc, jak wielkie bogactwa są na tych ziemiach. Bogactwa te stały się udziałem całego naszego narodu. Zjazd dzisiejszy posiada znaczenie dla tych ziem i pracujących tutaj Polaków, ma on znaczenie polityczne dla całego narodu polskiego. Obrane zagadnienie, to sprawa osiągnięcia Polski na tych terenach.

Z referatu kolegi Miśka dowiedzieli się, co polscy robotnicy i przedsiębiorcy już zrealizowali na tych terenach. Świadomości tych wielkich sukcesów gospodarczych musi dotrzeć do wszystkich Polaków i to jest jednym z najważniejszych zadań zjazdu.

Do przedmiotów programu Ministerstwa Informacji i Propagandy ob. Małuszczyński powiedział, że najważniejszym zadaniem zjazdu jest podjęcie kroków, które ziemiach zachodnich w nowych granicach Polski.

litarej na Polskę Demokratyczną. Tu odbywa się proces realizacji lekkość chłopa i robotnika polskiego. Wierzę, że do przetrwania zjazdu powstanie Właściciel: Piskowickiego, Burkowiec, prezydenta miasta Wrocławia Władysława Grupa Operacyjnych Kół, dr. Alfreda Władysława i innych.

Następnym mówcą był przedstawiciel CKZP ob. Kłuski. Z referatem wystąpił pełnomocny grup operacyjnych Ministerstwa Przemysłu — inżynier Wiślicki, pełnomocny ze Śląska Opolski — ob. Stankiewicz i pełnomocnik na Prusy Wschodnie — Maszynski. Na tym pierwszy dzień Zjazdu zakończono, drugi dzień i trzeci odbywać się będzie w Jeleniej Górze w sali Teatru Miejskiego.

Przebieg obrad

WROCŁAW (Polpress). — Wrocław, 27.8.45. Wczoraj odbył się pierwszy dzień obrad I-go Zjazdu Przemysłowego Ziem Odzyskanych, który otworzył prezydent Wrocławia i Jeleniej Góry w sprawie dzisiejszego obchodu. W referacie Małuszczyński powiedział, że najważniejszym zadaniem zjazdu jest podjęcie kroków, które ziemiach zachodnich w nowych granicach Polski.

Ongis nasze — dzisiaj znowu nasze

Bywatele! Sprawiedliwość dziejowej stało się zadosem. Po przeszło 600 latach wracają na Ojczyznę lona ziemie odzyskane — Poznany, Mazury i Śląsk, Gduńsk i Malbork, Wrocław i Lignica. Ongis nasze — dzisiaj znowu nasze. W historii narodu i państwa mało jest takich przykładów, a w historii Polski nie zdarzyło się dotychczas nic równie radosne i satysfakcyjne, co by dawało tyle radości i satysfakcji i tyle entuzjazmu.

Dzisiejszy Zjazd Przemysłowy ma charakter narady ogospodarczej, celem podsumowania dotychczasowych prac na Ziemiach Odzyskanych, podjęcia śmiała i ostrych zmian, zasygnalizowanych w ciągu ostatnich miesięcy, podsumowanie dorobku dotychczas i błędów, które popelniano.

Stworzenie atmosfery szczerzej i gorzej dyskusji na konferencji dla wysycenia nowych zagadnień i wytyczenia na przyszłość, jednym słowem wypracowanie planu gospodarczego — oto najważniejsze zadania planu gospodarczego Polski, perspektywy na przyszłość są jasne.

Wice-premier St. Mikołajczyk na Dolnym Śląsku

LIGNICA, 27. VIII. — W dniu dzisiejszym przyjeżdża do Lignicy wicepremier Rządu Józef Mikołajczyk. Jak się dowiadujemy od wicepremiara, przyjeżdża on do Lignicy...

uprzedmiotowić zacofane rolnictwo i podnieść kraj do wyższego poziomu. Dzięki szerokiemu dostępowi Polski do surowca wyciągną towarów z innych państwami jest zapewniona. Nastąpi więc ożywienie życia gospodarczego, podniesienie stopy życiowej ludności i perspektyw jakie możemy dotąd tylko wyobrażać sobie. To jest dla wszystkich zrozumiałe i przekonujące. Rzeczy jasna jest, aby uczynić to jak najszybciej, aby zachować tempo pracy, bo wiem od tempa przywrócenia Polsce tych wysoko sprzymierzających ziemi zależy, czy żyć będziemy jako naród wielki, czy też będziemy cierpieć podległości i szukać pomocy u innych. Do, trzeba sobie powiedzieć prawdę, pozostaliśmy w tyle za przodującymi krajami o lat przynajmniej kilkadziesiąt. Bill nas zawiesz w okresie mroźnym, przespaliśmy wiek 19-ty, nie potrafiliśmy się złożyć na podziękowanie zwyzy i za to bili nas niemiłosiernie. Bill nas w okresie strasliwej okupacji hitlerowskiej. Byliśmy i jesteśmy zacofani rolniczo, przemysłowo i kulturalnie. I dziś przetrzymać czas w którym musimy skierować wszystkie swoje siły, aby z tego się wydźwignąć.

Główna jest rzecz, aby to wszystko osiągnąć jak najprędzej. Musimy dać zdecydowaną i poparcie faktemi odpowiedni Ministrowi Bevinowi, który popiera w nasze zdolności organizacyjne i możliwości zaadaptowania ziem odzyskanych. Musimy skierować wszelkie wysiłki, aby tereny te jak najszybciej zagospodarować. Ludzie, jakich będziemy tu wysłać muszą być najlepiej, najwartościowiej i najuczciwiej.

Przemysł pierwszy poczęł organizować się na nowych terenach. Przemysł teraz musi wypracować plan działania i nadać temu działaniu odpowiedni rozmach. Dlatego dzisiejsza konferencja musi być punktem zwrotnym dla poczynań na ziemiach między Odrą i Niszą.

Wrocław, 27.8.45. Wczoraj odbył się pierwszy dzień obrad I-go Zjazdu Przemysłowego Ziem Odzyskanych, który otworzył prezydent Wrocławia i Jeleniej Góry w sprawie dzisiejszego obchodu. W referacie Małuszczyński powiedział, że najważniejszym zadaniem zjazdu jest podjęcie kroków, które ziemiach zachodnich w nowych granicach Polski.

Ongis nasze — dzisiaj znowu nasze

Bywatele! Sprawiedliwość dziejowej stało się zadosem. Po przeszło 600 latach wracają na Ojczyznę lona ziemie odzyskane — Poznany, Mazury i Śląsk, Gduńsk i Malbork, Wrocław i Lignica. Ongis nasze — dzisiaj znowu nasze. W historii narodu i państwa mało jest takich przykładów, a w historii Polski nie zdarzyło się dotychczas nic równie radosne i satysfakcyjne, co by dawało tyle radości i satysfakcji i tyle entuzjazmu.

Dzisiejszy Zjazd Przemysłowy ma charakter narady ogospodarczej, celem podsumowania dotychczasowych prac na Ziemiach Odzyskanych, podjęcia śmiała i ostrych zmian, zasygnalizowanych w ciągu ostatnich miesięcy, podsumowanie dorobku dotychczas i błędów, które popelniano.

Stworzenie atmosfery szczerzej i gorzej dyskusji na konferencji dla wysycenia nowych zagadnień i wytyczenia na przyszłość, jednym słowem wypracowanie planu gospodarczego — oto najważniejsze zadania planu gospodarczego Polski, perspektywy na przyszłość są jasne.

LIGNICA, 27. VIII. — W dniu dzisiejszym przyjeżdża do Lignicy wicepremier Rządu Józef Mikołajczyk. Jak się dowiadujemy od wicepremiara, przyjeżdża on do Lignicy...

Prezentacja wydarzeń historycznych

Prezentacja wydarzeń historycznych

Tablica na dworcu kolejowym:
"19-20 VIII 1945 r. W historyczną rocznicę objęcia kolejnictwa na prastarych Piastów Ziemi. Kolejarze Pionierzy Węzła Lignica, 6 X 1946. r."

"Wieczna chwała żołnierzom"
Monument z 1972 r. wzniesiony na terenie cmentarza komunalnego w Legnicy

Kwestia Niemców

Wizerunkowi Niemców, jako agresorów szykujących zamach na suwerenność "socialistycznej ojczyzny", towarzyszyła gloryfikacja Związku Radzieckiego jako bratniej siły gwarantującej pokój.

W. Iwanow, 1945 r.: „Wróg jest podstępny. Bądź czujny!”

Wizerunek Rosjan w mieście

Konstanty K. Rokossowski (21.12.1896 - 03.08.1968)
W Legnicy sprawował patronat nad
Towarzystwem Przyjaźni Polsko-Radzieckiej.
Propaganda często podkreślała jego polski
rodowód, chociażby przez spolszczoną formę
jego nazwiska: Rokosowski.

W Legnicy miesiąc przyjaźni polsko-
radzieckiej wypadał zawsze jesienią.
Rozpoczynał się pod pomnikiem
Wdzięczności, obejmował koncerty,
imprezy sportowe, przedstawienia i
kończył uroczystą akademią.

Wizerunek Rosjanw mieście

W 1944 r. powstała organizacja o nazwie Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej, które działało Przez prawie cały okres Radzieckiego stacjonowania w Polsce, do roku 1991.

Tablica przed pomnikiem na cmentarzu: „Wieczna chwała żołnierzom Armii radzieckiej poległym w walce o wyzwolenie ziemi legnickiej w roku 1945 – ZBOWiD i społeczeństwo ziemi legnickiej. 7 XI 1972 r.”

Alisher Alimurzaev

„Pomniki minionej epoki w Legnicy”

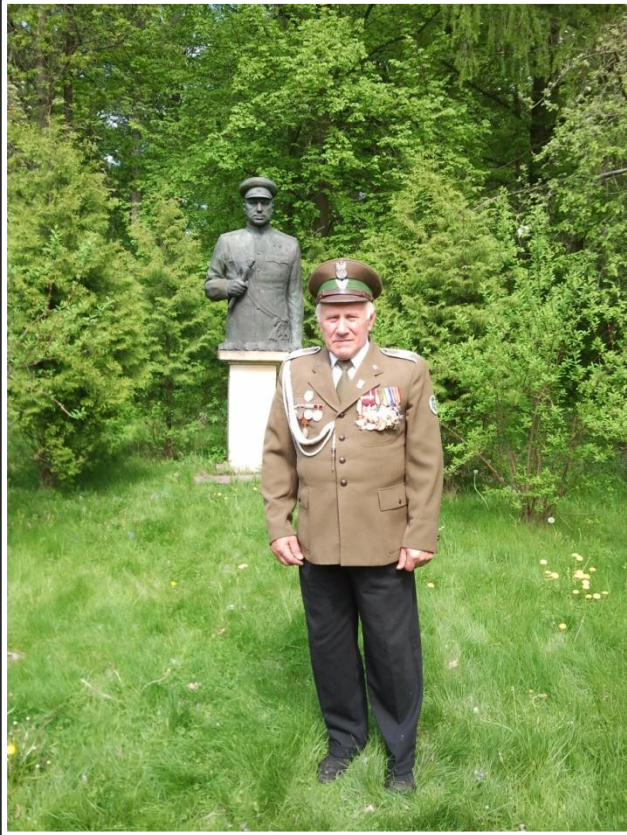

Pomnik Wdzięczności dla
Armii Radzieckiej

Replika
Orderu
Zwycięstwa
ZSRR

Prywatne muzeum Armii Radzieckiej i Ludowego Wojska Polskiego

Założyciel muzeum Michał Sabadach na tle pomnika marszałka Konstantyna K. Rokossowskiego

Elementy pomnika, postawionego na pamiątkę Układu Warszawskiego, przywiezione z byłego radzieckiego lotniska

Prywatne muzeum Armii Radzieckiej i Ludowego Wojska Polskiego

- Muzeum otwarto w 1998 r. w Uniejowicach
- Kolekcja muzealna liczy ponad 1200 eksponatów oraz 3 tysiące książek w językach rosyjskim, białoruskim, ukraińskim i innych
- Pośród eksponatów można znaleźć: broń, sztandary bojowe, mapy, unikalne fotografie, spisane biografie znanych dowódców, mundury wojskowe oficerów, medale, dystynkcje wojskowe i inne przedmioty.

Prywatne muzeum Armii Radzieckiej i Ludowego Wojska Polskiego

Do najcenniejszych eksponatów Sabadacha zalicza się popiersie marszałka ZSRR K. K. Rokossowskiego, monumenty generała Ludowego Wojska Polskiego Karola Świerczewskiego, czy replika Orderu Zwycięstwa ZSRR z gabinetu gen. Wiktora Dubynina - przedostatniego komendanta PGWAR w Polsce

Elżbieta Szumańska, Alisher Alimurzaev

„Zbiory Legnickie” – z wizytą w Wuppertalu

Wuppertal, lipiec 2012

Wizycie w Zbiorach Legnickich
towarzyszyły rozmowy z dr Gerhardem
Kaske i Heinrichem Kudoweh

Legnickie Towarzystwo Historyczne
regularnie wydaje publikacje o historii
Liegnitz/Legnicy

Wuppertal, lipiec 2012

Przebieg i rezultaty projektu

<http://www.geschichtswerkstatt.europa.org/project-details/items/Legnica.html>

The screenshot shows the website 'GESCHICHTSWERKSTATT EUROPA'. The main navigation bar includes 'News', 'Funding', 'Network', 'International Forum', 'Archive', 'Blog', and 'Contact'. Below this, there are links for 'Projects 2012', 'Project Results', 'Topics', 'Methods', 'Call for Applications', and 'FAQ'. The breadcrumb trail reads: 'You are here: Main page > Funding > Projects 2012 > Project details'.

The main content area features a large image of a statue depicting soldiers in a historical setting. Below the image is the title: 'POLISH AND SOVIET HISTORY PROPAGANDA AND ITS INFLUENCE ON THE RELATION BETWEEN POLISH AND GERMAN CIVILIANS AS WELL AS THE SOVIET SOLDIERS IN LEGNICA'. The text below the title describes the project's focus on the historical context of Legnica, Poland, after World War II, and the impact of Soviet propaganda on the local population.

On the right side of the page, there is a search bar with 'Keywords' and 'Advanced Search' options. Below the search bar are several promotional banners: 'PATHS OF REMEMBRANCE' with a call for applications for project funding in 2010, and '1939' related to the International Forum 2009 in Wrocław. There is also a section for 'IN COOPERATION WITH' featuring logos for 'Institute for Applied History' and 'UNIVERSITÄT LEIPZIG Global and European Studies Institute'. At the bottom right, there is a 'PARTICIPANTS AREA' with fields for 'Username' and 'Password', and a 'Login' button.

At the bottom of the page, there are sections for 'TOPICS' (Remembrance and Ethnicity, Between victims and perpetrators), 'METHODS' (Analysis of sites of remembrance), and 'PROJECT TEAM' (Alisher Alimurzaev, Wojciech Kondusza, Martin König, Anna M. Litka, Elżbieta Szmarcińska).